

Reflexia národnej a európskej identity v novom tisícročí

Informačný list č. 3

OD NACIONALIZMU K EURÓPSKEMU ZJEDNOTENIU: PRVÁ SVETOVÁ
VOJNA A JEJ DÔSLEDKY

1 Projekt a cieľ

Projekt spája partnerov z Nemecka, Českej a Slovenskej republiky. Hlavný cieľ bol porovnať skúsenosti so vzdelávaním v oblasti európskej a národnej identity a dozvedieť sa o súčasnom vývoji, ktorý môžu využiť vysokoškolskí učitelia a učitelia na stredných školách. Dlhodobým cieľom je účasť mladých ľudí na aktívnom občianstve EÚ. Konkrétnym cieľom je výučba vyššie uvedených tém na vysokej škole inovatívnym spôsobom s využitím informačných a komunikačných technológií (IKT). Uvádzajú sa napríklad rôzne pohľady na národnú a európsku identitu spoločne pri aktivitách vzdelávania na virtuálnej 3D platforme „Kitely“. Tento tretí informačný list sa zameriava na význam prvej svetovej vojny, politický vývoj v 20. storočí v troch štátoch zapojených do projektu. Študenti sa zamerali na virtuálne vzdelávanie o skutočnostiach a priebehu 1. svetovej vojny.

2 Tendencie nacionalizmu ako príčina vypuknutia vojny

Jednou z ústredných charakteristík politického vývoja v Európe 19. storočia bol často konfliktami sprevádzaný vznik národných štátov. 19. storočie sa začalo francúzskou revolúciou. Viera v pokrok, industrializácia, národné hnutia, nacionalizmus a kolonializmus boli určujúcimi charakteristikami 20. storočia, ktoré sa začalo prvou svetovou vojnou, skončilo rozpadom východného bloku od roku 1989 a charakterizovala ho vojna, systémová konkurencia, snaha o slobodu. Prvá svetová vojna sa teda bežne chápe, podľa slov amerického diplomata a historika Georgea F. Kennana, ako základ veľkej katastrofy tohto storočia (1979). V skutočnosti je sotva možné pochopiť vývoj 20. storočia bez prvej svetovej vojny. Na rozdiel od predchádzajúcich vojen, 1. svetová vojna bola prítomná vo všetkých oblastiach spoločnosti. V priemyselnej výrobe dominovala vojna zariadení, rozvoj tlače priniesol vojnové informácie civilnému obyvateľstvu oveľa rýchlejšie ako v predchádzajúcich vojnách. Správy o vojne sa rýchle dostávali k obyvateľstvu. V období po 1. svetovej vojne nastupuje situácia, keď bojujúce strany využívajú americké pôžičky. Dôsledky vojny výrazne ovplyvnili ďalší priebeh moderných dejín. Toto platí o systémovej konkurencii medzi liberálno-kapitalistickými USA na jednej strane a bolševickým Ruskom na druhej strane. V roku 1917 vstupujú Američania do vojny a v Rusku prebieha revolúcia. Straty na všetkých stranách účastníkov prvej svetovej vojny boli obrovské. V prvej svetovej vojne prišlo o život takmer 9 miliónov vojakov, z toho viac ako dve tretiny tvorili straty v armádach štyroch bojujúcich strán: dva milióny z Nemecka, takmer 1,5 milióna z Rakúska-Uhorska, vyše 1,8 milióna z Ruska a 1,3 milióna francúzskych vojakov.

Následky vojny boli katastrofálne. Zostalo približne 2,7 milióna fyzicky a psychicky zranených bojovníkov. Za posledných 10 rokov bolo publikovaných mnoho vedeckých štúdií a prác na tému procesu európskeho zjednocovania. K významným prácam o skutočnostiach 20. storočia patria významné práce, ktoré popisujú európsky povojnový poriadok (Tooze 2015; Münkler 2013). Pod vplyvom týchto vedeckých prác malo význam zaoberať sa témou 1. svetovej vojny a formovaním európskej identity.

3 Urobiť prvú svetovú vojnu „hmatateľnou“

Účastníci projektu si dali za cieľ naturalisticky priblížiť situáciu počas 1. svetovej vojny. Historický vývoj, udalosti a procesy sa často vyučujú v triede prostredníctvom textov alebo videí. Virtuálna realita ponúka alternatívny a doplnkový prístup do zážitkových svetov diania. Preto jedným z cieľov NAETINEM bolo preskúmať možnosti virtuálnej reality aby historické udalosti boli pre študentov a žiakov hmatateľné. Od začiatku projektu, študenti boli oboznámení s virtuálnym 3D svetom Kitely. Cieľom bolo rozvíjať vzdelávacie príležitosti pre študentov a žiakov, ďalší explicitný cieľ projektu, program môže byť bezbariérovou využívaný študentmi a žiakmi so špecifickými potrebami. Na úvod sa účastníci projektu oboznámili s funkciami programu Kitely, neskôr so skutočnosťami spojenými s udalosťami 1. svetovej vojny. Neskôr v kontexte bola vybraná konkrétna téma relevantná pre proces európskeho zjednocovania pre mesiac mobility.

Zatiaľ čo hodiny dejepisu majú často národný charakter, projektu NAETINEM sa podarilo zapojiť študentov z Nemecka, Českej republiky a Slovenska. Bola vytvorená spoločná študijná skupina. Potom, čo sa žiaci oboznámili s obsahom vojny, ďalším krokom bola spoločná implementácia učiacej jednotky vo virtuálnom 3D svete Kitely. Študenti sa rozhodli zobrazit udalosti v zákopoch na západnom fronte. Vysokoškólcovia vytvorili virtuálny svet, ktorý má

poskytnúť stredoškólakom porozumieť strašným zážitkom, ktoré mali vojaci počas prvej svetovej vojny. Vidieť svet z vtedajšej doby cez oči bojujúcich vojakov. Uskutočnili virtuálnu cestu cez bojiská sveta počas 1. svetovej vojny. Mohli si predstaviť atmosféru historických bitiek, situáciu s akou vojaci sa museli prebojovať cez úzke zákopy s výbuchmi kanónov a strelbou. Študenti sa virtuálne mohli pohybovať spálenou krajinou, zostúpiť do zákopov a predstaviť si zorné pole zo zákopov.

Boli im poskytnuté informácie z histórie, napríklad o autorovi Erichovi Máriovi Remarqueovi a jeho kniha Na západnom fronte ticho, 1929 a najznámejšom českom autorovi Jaroslavovi Hašekovi. Jeho satirická kniha Dobrý vojak Švejk, 1921, je najprekladanejšia kniha v celej českej literatúre.

Aj keď tá hrôza, brutalita a krutosť sa nedali a nemôžu znovu vytvoriť, iba pohľad zo zákopu mení pohľad na vojnové udalosti. Tento spôsob výučby je len prvý pokus sprístupniť žiakom historické udalosti a procesy inovatívnym spôsobom. Prínosom by bolo pokračovanie v uvedenom projekte. I krátke trvanie projektu umožnilo študentom nahliadnuť do virtuálnej realizácie historických udalostí a to s ohľadom na požiadavky študentov a žiakov so špecifickými potrebami. Nakoniec študenti získali aj dôležitú skúsenosť vidieť vojnové udalosti (v zákopoch západného frontu) z pohľadu rôznych bojujúcich strán.

4 Následky prvej svetovej vojny: Nemecko, Československo a Európa

Rok 1917 sa považuje za historický medzník. Do vojny vstúpili USA, rozpad monarchie v Nemecku, Rakúsku-Uhorsku, revolúcia v Rusku. Osmanská ríša sa rozpadla. Vznikli nové národné štáty. Krajiny zapojené do projektu boli konfrontované s veľmi odlišnými následkami vojny, aj vzhľadom na príslušný charakter ich účasti na začiatku vojny. Na jeseň roku 1918, v posledných dňoch prvej svetovej vojny, sa Nemecko vojensky ocitlo politicky v slepej uličke. Porážka bola nevyhnutná, kapitulácia bola len otázkou času, politická objednávka bola mimoriadne krehká, medzi starými elitami panoval veľký strach, báli sa podobnej revolúcie ako v Rusku.

V roku 1918 sa uskutočnil pokus o prevrat a výzvy na abdikáciu cisára a vznik republiky, 9. novembra, v politicky veľmi neprehľadnej situácii, Philipp Scheidemann vyhlásil Nemeckú republiku a len o dve hodiny neskôr Karl Liebknecht vyhlásil štát pod názvom "Slobodná socialistická republika Nemecko". Je zrejmé, že národ vojnových porazených bol vo veľmi komplikovanej situácii, v ktorej medzi sebou zápasili rôzne sily a vodcovia. Politické strany iniciatívne založili štát. Weimarská republika potom vznikla v januári 1919. Predvojnové elity prenechali krajinu parlamentným silám aby nemuseli niesť zodpovednosť za vojnu, ktorá bola prehraná s veľkými stratami. Úlohou parlamentnej vlády teda bolo rokovať o mierovej zmluve.

V tejto zmluve (Versaillská mierová zmluva z 28.06.1919) muselo Nemecko akceptovať zodpovednosť za vojnu. Ako sa ukázalo už v prvých neprehľadných dňoch a mesiacoch po skončení vojny bola mladá republika napadnutá rôznymi, protichodnými silami; radikálne ľavicové, ale aj pravicové prúdy nabrali na obrátkach. Ekonomické krízy, inflácia, a nezamestnanosť, najmä na začiatku 20. rokov 20. storočia, otriasla dôverou obyvateľstva v demokratickú formu vlády. Prevzatie moci Adolfom Hitlerom v roku 1933 ukončilo krátke obdobie fázy demokratických vlád v Nemecku. Totalitný režim smeroval k ďalšej katastrofe, a to bola druhá svetová vojna.

Dôsledky vojny od roku 1918 boli pre Čechov a Slovákov celkom iné . Česi a Slováci boli poddanými habsburského cisára od 16.storočia, no Česi sa mali v rakúskej časti ríše oveľa lepšie ako Slováci v maďarskej časti. Kým Česi zažili svoj národný prerod v 19. storočí, najmä v literatúre, boli Slováci a všetko slovenské potlačené a Maďarskom zakázané.

Keď v roku 1914 vypukla 1. svetová vojna, niektorí Česi začali bojovať za vytvorenie svojho vlastného nezávislého štátu. Pridali sa k nim Slováci a už v roku 1915 bola podpísaná dohoda v americkom Clevelande, v ktorej došlo k vzniku budúceho česko-slovenského federatívneho štátu. Americký prezident Woodrow Wilson podpísal známych 14 bodov, v ktoré mali za následok vytvorenie samostatného štátu Čechov a Slovákov 28. októbra 1918. Desať dní neskôr Rakúsko prijalo podmienky amerického prezidenta Wilsona na prímerie. Jednou z podmienok bolo odtrhnutie Čiech, Moravy, Slovenska a časti Sliezska a tým vznikol nový štátny útvar Československo. Preto sa 28. október v Česku považuje za zakladajúci deň republiky a je aj dnes štátnym sviatkom.

Dočasné československé národné zhromaždenie sa prvýkrát zišlo 14. novembra 1918. Vo svojom prvom uznesení vyhlásilo rod Habsburgovcov za zosadený. Hoci Maďarsko pokračovalo v boji o Slovensko ďalších osem mesiacov, bolo prijaté rozhodnutie v prospech Československa. Na 10. výročie vzniku štátu Tomáš Garrigue Masaryk prehlásil, že Československý štát vznikol na Parížskej mierovej konferencii v lete 1919 (Mierová zmluva zo St. Germain en Laye, september 1919). Náš štát vznikol pretože náš štátny zákon bol uznaný spojencami a pretože národy doma a v zahraničí sa jednotne postavili proti našim nepriateľom. Jeden problém však zostal nevyriešený: postavenie a situácia nemeckej menšiny. Keď sa po prvý raz zišlo dočasné Národné zhromaždenie nemeckí poslanci, ktorí chceli nemecky hovoriace časti Čech pripojiť k Nemeckému Rakúsku už chýbali.

Existuje mnoho dôvodov, prečo považovať koniec prvej svetovej vojny za zrod modernej Európy. Znamenalo to koniec Európy imperiálnych mocností. Namiesto toho vznikla Európa národných štátov. Mnohé z európskych krajín, ktoré sú teraz členmi EÚ, vyhlásili nezávislosť po vojne, napríklad Fínsko, Estónsko, Lotyšsko a Litva. Začala sa tvoriť nová mapa Európy tak ako ju poznáme dnes. V tomto období začína vznikať i myšlienka eurofederalizmu, myšlienka zjednotenej Európy. Paneurópske hnutie, ktoré existuje dodnes, začalo v roku 1923 vydaním manifestu prezentovať myšlienku európskeho štátu. Aj keď táto vízia európskeho štátu je veľmi odlišná od Európskej únie, ako ju poznáme dnes, základná myšlienka eurofederalizmu je v nej ukotvená. Formuje európsku politiku po druhej svetovej vojne a o tri desaťročia neskôr Európa urobila prvý pokus o vytvorenie svetového poriadku založeného na liberálnych hodnotách, medzinárodných zmluvách a ľudských právach.

5 Záver

Hoci výsledky prvej svetovej vojny viedli celkom priamo k druhej svetovej vojne, mnohé národné štáty, ktoré vznikli po prvej svetovej vojne, tiež iniciovali možnosti európskeho zjednotenia. Z tohto dôvodu sa ukázalo, že ide o správne zvolenú tému na projekt pre študentov z rôznych európskych štátov, ktorí spoločne preskúmali prvú svetovú vojnu. Študenti pracovali len na malej časti multiperspektívneho spracovania vojnových udalostí v programe v Kiteley v 3D svete. Aktivity počas projektu vytvorili podmienky možnosti, ktoré môžu využiť študenti a žiaci so špecifickými potrebami.

Literatúra

- 1) Hasek, Jaroslav. 2005 [1921]. *The Good Soldier Sveik*. London: Penguin.
- 2) Kennan, George Frost. 1979. *The Decline of Bismarck's European Order: Franco-Russian Relations, 1875-1890*. Princeton: Princeton University Press.
- 3) Münkler, Herfried. 2013. *Der große Krieg: Die Welt 1914-1918*. Berlin: Rowohlt-Berlin-Verlag.
- 4) Remarque, Erich Maria. 2004 [1929]. *All Quiet on the Western Front*. New York: Continuum.
- 5) Tooze, Adam. 2015. *Sintflut: Die Neuordnung der Welt 1916-1931*. München: Siedler.